

Harran İlahiyat Dergisi | Harran İlahiyat Journal

Sayı/Issue: 52, Aralık/December 2024, 105-123

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/hij/issue/88485>

ISSN 2791-6812

Kevnî Ayetlerin Yorumunda Bilimsel Tefsirin Rolü*

The Role of Scientific Exegesis in The Interpretation of Cosmic Verses*

Yazar Bilgisi Author Information	
Adem MIDİLLİ (AM) Öğr. Gör., Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Şanlıurfa, Türkiye Lecturer, Harran University Faculty of Theology, Şanlıurfa, Türkiye ademmidilli@harran.edu.tr , www.orcid.org/0000-0001-9608-2191	
Atilla YARGICI (AY) Prof. Dr., Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Şanlıurfa, Türkiye Prof. Dr., Harran University Faculty of Theology, Şanlıurfa, Türkiye yargici@harran.edu.tr , www.orcid.org/0000-0001-7986-057X	
Yazar Katkıları Author Contributions	Çalışmanın Tasarlanması / Conceiving the Study: AM: (%60), AY: (%40) Veri Toplanması / Data Collection: AM (%70) AY: (%30) Veri Analizi / Data Analysis: AM: (%80), AY: (%20) Makalenin Yazımı / Writing: AM: (%90), AY: (%10) Gönderme ve Revizyon / Submission and Revision: AM: (%70), AY: (%30)

Makale Bilgisi Article Information	
Makale Türü Article Type	Araştırma Makalesi Research Article
Yayın Etiği Publishing Ethics	Bu makale, iThenticate yazılımı ile taranmış ve intihal tespit edilmemiştir. Makale, çift taraflı kör hakemlik yöntemiyle en az iki hakem tarafından incelenmiştir. This article has been scanned by iThenticate software and no plagiarism detected. It has been examined by at least two referees using double sided blind refereeing method.
Finansman Funding	Yazarlar, bu çalışma için herhangi bir dış fon almadığını beyan eder. Authors declare that they get no any external funding for this study.
Çıkar Çatışması Conflict of Interest	Yazarlar bu çalışmayla ilgili herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder. Authors declare that there is no any conflict of interest related to this study.
DOI	https://doi.org/10.30623/hij.1436574
Geliş Tarihi / Received	Kabul Tarihi / Accepted
13 Şubat/February 2024	28 Kasım/November 2024

* Bu çalışma, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Prof. Dr. Atilla Yargıcı danışmanlığında tamamlanan "Kevni Ayetler Bağlamında Klasik ve Çağdaş Tefsirlere Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım" başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

* This study was prepared based on the doctoral thesis titled "A Comparative Approach to Classical and Contemporary Tafseers in the Context of Kevni Verses" completed under the supervision of Prof. Dr. Atilla Yargıcı at the Harran University Institute of Social Sciences.

Öz

Kur'ân-ı Kerim'in zengin bir muhtevaya sahip olduğu bilinmektedir. Zira içerisinde ezel ve ebed sırları, görünen ve görünmeyen âlemlerin bilgisi, dünya ve ahiret hayatının mahiyeti gibi daha nice konular bulunmaktadır. Yine kâinatın yaratılışından kıyametin kopmasına kadar meydana gelmiş ve gelecek olaylar ile ilgili bilgiler de onda yer almaktadır. Geçmişten günümüze kadar Kur'ân-ı Kerim'deki pek çok konu müfessirler tarafından ele alınıp tefsir edildiği gibi Allah'ın varlığına işaret eden ve kudretinin tecelli ettiği yer olan kevnî âyetler dediğimiz kâinattan bahseden âyetler de tefsir edilmiş, bu âyetler ile bilimin ilgi alanına giren konular arasında bir ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Kısacası; göklerdeki ve yerdeki varlıklara ve tabiat olaylarına dair ifadelerin bilimsel veriler ışığında anlaşılmasına, tefsir ve izah edilmeye çalışıldığı söylenebilir. Zaten Kur'ân-ı Kerim de insanları bilime yönlendirerek bilimsel çalışmaları teşvik etmekte, bunun doğal sonucu olarak da kevnî âyetler daha açık bir şekilde anlaşılmalıdır. Nitekim Kur'ân'ın özelliklerinden birisi de insanın aklına hitap ediyor olmasıdır. Kur'ân akıl sahiplerini kâinatı seyretmeye ve onda bulunan ilahi hikmetleri düşünmeye davet etmektedir. Böyle yapmaktan gaye Allah'ın varlığının ve kudretinin anlaşılmasına katkı sağlanmasıdır denilebilir. Zira bilimin ortaya koymuş olduğu her yeni veri, evrendeki varlıkların ötesinde etkili bir zekânın var olduğu düşüncesini doğurmaktadır.

Bununla beraber bilimsel veriler ışığında âyetlerin tefsir edilmesine bazı itirazlar yapılmış, gelişen bilim ve teknoloji verileri ile Kur'ân âyetlerinin tefsir edilemeyeceği görüşünü savununlar da olmuştur. Bu görüşü savunanlara göre Kur'ân'ın nâzil olduğu dönemdeki muhataplar ümmî bir toplumda yaşadıkları için Kur'ân'ın da ümmî olması gerekmektedir. Yani o günkü toplumun anlayamayacakları şeylerle onlara hitap edilmesi, zihinlerinin kavrayamayacağı şeylerden sorumlu tutulmaları hikmetle bağdaşmaz. Bu nedenle Kur'ân-ı Kerim'de yer, gök ve bu ikisi arasında yer alan varlıklardan bahseden âyetlerde geçen hususların, Kur'ân tarafından onaylanan ve nüzul dönemindeki Arap toplumu tarafından bilinen ilmi hususları aşması söz konusu değildir. Buradan anlaşılacağına göre; Kur'ân'da bilimsel hususların var olmasına mutlak manada itiraz edilmemiş, sadece nüzul döneminde Araplar tarafından bilinmeyen bilim dallarını içermediği savunulmuştur.

Kur'ân-ı Kerim'deki birçok âyette bazı bilimsel gerçeklere temas edilmekte, yeryüzü ve üzerinde bulunan dağlar, denizler, nehirler, insanlar ve hayvanlar hakkında bazı bilgilere yer verilmektedir. Bununla birlikte gökyüzü, güneş, ay ve yıldızlar gibi bazı nesnelere hakkında da bilgiler bulunmaktadır. İlk dönem tefsirlerinde bu tür âyetlerin mahiyetinden çok, bu âyetlerin hikmetleri üzerinde durulduğu görülmektedir. Ancak sonraki dönemlerde bu âyetler hakkında daha derinlikli araştırmalar başlamış, bu âyetlerin pozitif bilim dallarına ait bilgiler ile dolaylı olarak da olsa örtüştüğü ortaya çıkmıştır. Bu durum birçok ilim adamını Kur'ân'ı araştırmaya ve yorumlamaya yöneltmiştir. Bilim ve teknolojinin gelişmesiyle, bilimin ilgi alanına giren pek çok konunun Kur'ân'a aykırılık teşkil etmediği anlaşılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, bilimsel tefsir çalışmalarının, bilimsel tefsir ekolüne karşı çıkanların iddia ettikleri gibi kaçınılacak bir şey olmadığını, bilakis bazı şartlara uyulması halinde Kur'ân'ın daha iyi anlaşılmasına ve Allah kelamı olduğu gerçeğinin ispatına yardımcı olduğunu ortaya koymaktır. Bununla birlikte bazı âyetlerin anlaşılması hususuna bilimsel tefsirin zaruri olduğu, din ile bilimin çelişmediği aksine birbirlerini tamamlayıcı birer unsur olduğunu açıklamaktır.

Bu çalışmada, Kur'ân-ı Kerim'de geçen ve modern bilimin de ilgi alanına giren konulardan bahseden kevnî âyetler dikkate alınarak çağdaş İslam bilginlerinin bu

âyetler ile ilgili yorumlarının ve bilimsel tefsir hakkındaki görüşlerinin değerlendirilmesi yoluna gidilmiştir.

Yine bu çalışmada, bilimsel tefsirin tanımı, bu tür tefsir faaliyetlerinin tarihçesi, Kur'ân'da işaret edildiği düşünülen bazı bilimsel keşifler, kevnî âyetlerin bilimin gelişmesine ve bilimin bu âyetlerin anlaşılmasına olan katkısı gibi konular ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Bilimsel Tefsir, Kevnî Âyetler, Kâinat, Bilim

Abstract

It is well-known that the Holy Qur'ân is rich in its content as there are many subjects, including but not limited to, the secrets of pre-eternity and eternity, the knowledge of the visible and invisible worlds, the nature of life in the world and Hereafter. It also presents information about the events that have occurred since the creation of the universe and will occur until the end of the world. Since the earliest times up until the present time, many subjects in the Holy Qur'ân have been discussed and interpreted by commentators. Similarly, cosmic verses address the universe, which is the place that points to the existence of Allah and manifests His power, have been interpreted, and relationships have been established between these verses and the issues that are of interest to science. In short, it can be said that Qur'anic expressions about beings in the heavens and on Earth, along with natural phenomena, have been interpreted, explained and understood in the light of scientific data. In fact, the Holy Qur'ân also encourages scientific studies by directing people to science; as a consequence, cosmic verses in the Qur'ân are understood more clearly. It should be noted that one of the characteristics of the Qur'ân is that it appeals to the human mind. It invites intellectual minds to observe the universe and contemplate the divine wisdom in it. The purpose of this could be to contribute to the understanding of the existence and power of Allah, as new data revealed by science encourage the idea that there is a great intelligence beyond the beings in the universe.

On the other hand, some objections have been raised against interpreting verses by using scientific data, and there have been some who claimed that the verses of the Qur'ân cannot be interpreted using data from evolving science and technology. According to the proponents of this perspective, as the audience of the Qur'ân at the time of its revelation lived in an unlettered ('ummī) society, the Qur'ân should be unlettered, too. In other words, it is not rational to address the society of the time by explaining things they could hardly understand and to hold them responsible for things beyond their comprehension. Therefore, it is not possible for the matters mentioned in the verses of the Qur'ân that address Earth, the sky and the beings between these two to go beyond the scientific matters approved by the Qur'ân and known by the Arab society at the time of its revelation. It is understood that no direct objections are raised to the existence of scientific matters in the Qur'ân; it is only argued that the Qur'ân does not contain branches of science that were unknown to the Arabs at the time of its revelation.

Many verses in the Qur'ân mention some scientific facts and provide some information about Earth, mountains, seas, rivers, along with people and animals on Earth. Moreover, there is also information about some heavenly objects such as the sun, moon and stars. Earlier tafsīrs, apparently emphasised the wisdom of these verses rather than their nature. However, in later periods, more in-depth research on these verses was carried out, and it was found that these verses support data from positive sciences, albeit indirectly. This has led many scholars to investigate and

interpret the Qur'ân. With the development of science and technology, it has been understood that scientific data do not contradict the Qur'ân.

The purpose of the present study is to show that scientific exegesis is not something to be avoided unlike what is claimed by those who oppose the scientific exegesis school. On the contrary, if some conditions are met, scientific exegesis helps better understand the Qur'ân and prove the fact that it is the word of Allah. Furthermore, the present study sets out to explain that scientific exegesis is essential for understanding some verses and that religion and science do not contradict but complement each other.

Taking into account cosmic verses in the Qur'ân that mention issues that are also of interest to modern science, the present study discusses the interpretations by contemporary Islamic scholars about these verses and evaluates their views on scientific exegesis.

This study elaborates on the definition of scientific exegesis, the history of such exegesis activities, some scientific discoveries that are thought to be pointed out in the Qur'ân, the contribution of cosmic verses to the development of science and the contribution of science to the understanding of these verses.

Keywords: Exegesis (Tafsîr), Scientific Exegesis, Cosmic Verses, Universe, Science

Giriş

Allah'ın varlığına işaret etmeleri noktasında âyetler, tenzîlî (Kur'ân'daki kavli âyetler) ve tekvînî (yaratmadaki fiili âyetler) olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır. Allah, Kur'ân-ı Kerim'deki tenzîlî âyetleriyle kullarını hidâyete ermeleri için irşat etmektedir. Tenzîlî âyetlerde genel olarak itikat, ibadet, muamelat, ahlak, kıssalar, emir ve yasaklardan bahsedilmektedir.

Tekvînî veya kevnî âyetler ise Allah'ın fiili âyetleri ve kâinattaki varlıklar olarak tanımlanmaktadır.¹ Allah, varlık âleminde sergilediği kevnî âyetleriyle kullarını derin bir tefekküre sevk etmektedir. Zirâ Kur'ân-ı Kerim'in pek çok âyetinde insanların nazar-ı dikkatlerini, Allah'ın azametinin tecelli ettiği yer olan kâinata ve ilahi kudretinin tezâhür ettiği canlılara çevirmeleri istenmektedir.² Bunu yaparken de boş ve manasız bakışlarla değil, bilakis onların yaratılışındaki kudreti görmek, düşünmek ve hikmeti anlamaya çalışmak için derin bir tefekkür ile bakılması gerektiği vurgulanmaktadır.³

Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de inanan insanlar için yeryüzünde ve insanların kendi nefislerinde birçok alâmetin bulunduğu,⁴ diriltlen ve öldürenin Allah olduğu, gece ile gündüzün birbirini takip etmesinin Allah'ın dilemesiyle meydana geldiği⁵ ifade edilmekte

¹ Yusuf Şevki Yavuz - Abdurrahman Çetin, "Âyet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1991), 4/242-244.

² el-En'âm 6/99; Yûnus 10/101; el-Ankebût 29/20; er-Rûm 30/50.

³ Bediüzzaman Said Nursi de bu kâinâtı, kitâb-ı kebîr-i kâinât yani büyük kâinât kitabı diye isimlendirip, yıldız, dağ-taş, ağaç-çiçek, hayvan ve insanların o kitabın âyetleri olduğunu ve bu âyetlerin Allah'ı anlatıp tanıttığını ifade etmektedir. Bu kitaba mânâ-yı harfî ile (yani yaratıcısı hesabına) bakılarak, en güzel şekilde okunması gerektiğini söylemektedir. Detaylı bilgi için bk. Bediüzzaman Said Nursî, *Sözler* (İstanbul: Envâr Neşriyat, 2005), 130-132.

⁴ ez-Zâriyât 51/20-21.

⁵ el-Mü'minûn 23/80.

ve insanların akıllarını kullanarak bunlara bakmaları ve bunlar üzerinde düşünmeleri istenmektedir.⁶

Kur'ân-ı Kerim'de geçen bu gibi ifadeler dini bilgi olarak değerlendirilmektedir. Kendine özgü birtakım metotlar kullanılmak suretiyle gözlem ve deney esaslı çalışmalar sonucunda elde edilen bilgi ise bilimsel bilgi olarak tanımlanmaktadır. Yani, Kur'ân'ın; dinle ilgili açıkça ortaya koyduğu beyanları yanında dinin aslına taalluk etmeyen, işin nasıl gerçekleştiğini anlamayı, gözlem ve deneye dayalı araştırmalara havale ettiği hususlar da bulunmaktadır. Mesela Kur'ân'ın muhataplarını sık sık göklerden, yeryüzünden, dağlardan, denizlerden ve bunların içinde bulunanlardan ibret almaya çağırdığı hususlar bu kapsamda değerlendirilebilir. Çünkü Kur'ân, yaratıcının kim olduğu, yaratılışın niçin gerçekleştiği gibi mutlaka vurgulanması gereken hususları hiçbir tereddüde meydan vermeyecek şekilde açıkça beyan etmiştir. Ancak yaratılışın nasıl gerçekleştiğine dair bazı ipuçları vermekle birlikte ayrıntıya girmemiş, konunun anlaşılması için insanları gözlem ve deneye dayalı araştırmalar yapmaya yönlendirmiş, hatta teşvik etmiştir.

Bununla birlikte din ve bilim ortak bir noktada buluşmaktadır. Bu ortak nokta; her ikisinin de Allah'ın âyetlerini anlamaya yönelik çalışmalar yapmasıdır. Din, Allah'ın kavfî âyetlerini anlamaya ve anlamlandırmaya çalışırken bilim, Allah'ın evrene naksettiği kevnî âyetlerini anlamaya gayret etmektedir.⁷ Bu sebeple dinin ve bilimin konusu olan Allah'ın âyetlerinin her ikisinin de birbiriyle çelişmesi, birbirini yalanlaması asla söz konusu olamaz. Bu yönüyle bakıldığında görülecektir ki bilim ve din aynı hakikatleri farklı lisanlarla ifade eder.

Yine Kur'ân-ı Kerim'in, asırlar geçtikçe daha iyi anlaşılın, dünya yaşlandıkça kendisi gençleşen ve sırları keşfedilen ilahi bir kelâm olduğu ifade edilmektedir.⁸ İşte Kur'ân'ın geçmiş asırlarda keşfedilmemiş olan yönlerini ortaya çıkarmak için kullanılan yöntemlerden biri de son asırda öne çıkan bilimin ulaştığı verilerden istifade etmek suretiyle yapılan bilimsel tefsir metodudur. Bu metodun en temel amacı, Kur'ân'ın dili, üslûbu ve fesahatindeki mucizeleri dışında, bilim ve teknoloji çağının insanına hitap eden bir yönünün de olduğunu delilleriyle ispat etmektir. Zira son asırdaki bilimsel keşiflerle mutabık olduğu anlaşılın âyetler, onun yeni bir mucizevi yönünü daha ortaya çıkarmıştır.⁹

1. Bilimsel Tefsirin Tanımı

Kur'ân-ı Kerim'i anlama ve yorumlama faaliyetleri daha Hz. Peygamber (s.a.s) hayatta iken başlamış ve onun vefatından sonra da bu faaliyetler hızlı bir şekilde devam etmiştir. Uzun yıllar devam eden bu çalışmalar sonucunda çok sayıda tefsir ekolü ortaya çıkmıştır. İşte bunlardan birisi de "Bilimsel Tefsir Ekolü" diye adlandırabileceğimiz tefsir çeşididir.

Bilimsel tefsirin herkes tarafından kabul gören net bir tanımı yoktur. Zira bu tefsir çeşidi için çok sayıda tanım yapılmıştır. Bilimsel tefsirin Kur'ân-ı Kerim'den çeşitli bilimsel

⁶ es-Sâffât 37/155.

⁷ Abdulkadir Karakuş, "Bilimsel Bilginin Sürekliliği Bağlamında Kevnî Âyetlerin Tefsiri Problemi", *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 7/1 (Nisan 2023), 124-141; Abdulkadir Karakuş, "Kur'ân'da Sütün Oluşumundan Bahseden Ayet Bağlamında Bilimsel Bilginin Tefsirde Kullanılmasının Seyri", *Akif* 53/2 (2023), 231-247.

⁸ Bk. Nursî, *Sözler*, 407; Ahmed Mahmoud Zakaria Tawfik, "Reklamsal Söylem Stratejileri ve Kur'ân ile Sünnetteki Yansımaları", *Harran İlahiyat Dergisi* 47 (Haziran 2022), 20-41.

⁹ Ahmet Akbaş, "Tekvîr Sûresi'ndeki 'Hunnes', 'Cevâri' ve 'Künnes' Kelimeleri Bağlamında Bir Bilimsel Tefsir Denemesi", *Amasya İlahiyat Dergisi* 15 (Aralık 2020), 244.

ve felsefi görüşleri çıkarmayı amaçlayan ve bu doğrultuda Kur'ân'ı yorumlayan tefsir çeşidi olduğunu ifade edenler olduğu gibi,¹⁰ bilimsel tefsiri; kâinat âyetlerinin tecrübeye dayalı bilim dallarının verileriyle açıklanması şeklinde tanımlayanlar da vardır.¹¹ Yine bilimsel tefsirin Kur'ân âyetlerini bilimin sonuçlarıyla uyumlu olacak şekilde tevîl etmekten ibaret olan tefsir metodu olduğunu dile getirenlere de rastlamak mümkündür.¹²

Ancak bu tanımların dar kapsamlı ve eksik tanımlar olduğu düşüncesindeyiz. Bize göre bu tefsir çeşidi için en uygun tanımı Ahmed Ömer Ebû Hacer (1943-...) yapmıştır. Ona göre bilimsel tefsir; bilimin de ilgi alanına giren Kur'ân ibarelerini bilimin ispat ettiği veriler ışığında anlamaya ve bununla yetinmeyip Kur'ân'ın Allah kelâmı olduğunu ispat etmek için Kur'ân'ın nâzil olduğu dönemde bilinmeyen bazı bilimsel bilgiler içerdiğini ortaya çıkararak Kur'ân'da i'caz sırları bulunduğunu ispat etmeye çalışan bir tefsir yöntemidir.¹³ Ahmed Ömer Ebû Hacer'in, bu tarifle, Kur'ân-ı Kerim'in her zaman ve mekân için uygun evrensel bir kitap olduğunu vurgulamak istediği anlaşılmaktadır.

2. Bilimsel Tefsirin Tarihi Seyri

Bilimsel tefsir girişimlerinin tefsir tarihinde ilk ne zaman başladığını tam olarak belirlemek mümkün olmasa da sahabeden nakledilen bazı sözler bu konuda bir fikir vermektedir. Sahabe döneminde daha çok Kur'ân'da her şeyin bilgisinin bulunduğu, onun pek çok vecihlerinin olduğuna dair açıklamalar mevcuttur. Sahabeden İbn Abbas, İbn Mesud, Hz. Ali ve Ebu'd-Derdâ'dan bu meyanda sözler nakledilmiştir. Bu tür nakiller bilimsel tefsirin ilk tohumlarının sahabe tarafından atıldığını, daha o dönemde Kur'ân'da birçok ilmin bulanabileceğine işaret edildiğini göstermektedir.¹⁴

Bununla birlikte Kur'ân-ı Kerim'in ilk bilimsel yorumlanma faaliyetlerinin Abbasiler döneminde eski Yunan eserlerinin Arapçaya çevrilip bilimsel çalışmaların İslam kültürüne aktarılmasından sonra ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Ancak bu faaliyetler Kur'ân'da mevcut olmayan bilgileri Kur'ân'da varmış gibi gösterme çabaları şeklinde olmamış, aksine elde edilen yeni bilimsel bilgilerin bazı Kur'ânî kavramların açıklanmasına yardımcı olmak amacıyla kullanılması şeklinde olmuştur.¹⁵

Gazzâlî (ö. 505/1111) ile birlikte ise bilimsel tefsir fikri ve çalışmaları zirveye çıkmıştır. Bu alanda yapmış olduğu çalışmalarından ötürü Gazzâlî bilimsel tefsirin kurucusu ve sistemleştiricisi olarak kabul edilmektedir. Gazzâlî'ye göre geçmiş ve gelecek bütün ilimlerin temelleri Kur'ân'da vardır.¹⁶ Gazzâlî, tefsir ilmi ile ilgili görüşlerine "İhyâ-ü Ulûmî'd-Dîn" ve "Cevâhiru'l-Kur'ân" adlı eserlerinde geniş yer vermektedir.

Gazzâlî'nin bu konudaki görüşleri kendisinden sonra gelen bazı müfessirleri de etkilemiştir. Aklî ve naklî ilimler sahasında çok sayıda eser veren Fahreddin Râzî (ö. 606/1210) onlardan birisidir. Râzî, Kur'ân ve bilim münasebetini çalışmalarına yansıtmış,

¹⁰ Emin el-Hûlî, *Arap-İslam Kültüründe Yenilikçi Yaklaşımlar*, çev. Emrullah İşler - Mehmet Hakkı Suçin (Ankara: Kitâbiyât Yayınları, 2006), 28.

¹¹ Celal Kırca, *Kur'an ve Fen Bilimleri* (İstanbul: Marifet Yayınları, 2005), 65-66.

¹² Abdullah Draz, *Kur'ân'a Giriş*, çev. Salih Akdemir (Ankara: Otto, 2020), 151.

¹³ Ahmed Ömer Ebû Hacer, *et-Tefsîru'l-İlmiyyi lil-Kur'ân* (Beyrut: Dâru Kuteybe, 1991), 66.

¹⁴ Ahmet Akbaş, "Bilimsel Tefsire Dair Tartışmaların Güncel Değeri", *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/15 (Mart 2016), 75-93.

¹⁵ Kırca, *Kur'an ve Fen Bilimleri*, 65.

¹⁶ Hûlî, *Arap-İslam Kültüründe Yenilikçi Yaklaşımlar*, 29; Kovsar Taghiyev, *Gazzâlî - Şâtîbî Sarkacında Bilimselci Tefsir* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016), 32.

zamanının yaygın bilim anlayışına uygun verileri tefsirinde kullanmıştır. Özellikle de astronomiye ait bilgileri, ilgili âyetlerin tefsirinde detaylı bir şekilde anlatmaktan geri durmamıştır. Onun bazı âyetleri bilimsel yöntemlerle açıklamaya çalışmasının asıl amacının, Kur’ân âyetleri hakkında ileri sürülen olumsuz görüş ve iddiaları bertaraf etmek ve Kur’ân’ın inanç esaslarını doğru ve ikna edici bir tarzda ispat etmeye çalışmak olduğu ifade edilmektedir.¹⁷ Her ne kadar bunda başarılı olduğu görülse de bazı âyetleri kendi döneminde revaçta olan bilimsel verilere dayanarak değerlendirmesi günümüz şartları dikkate alındığında farklı yorumlar yapmasına da vesile olmuştur. Zira bu yorumlarının modern bilimin verileri ile çeliştiği ortaya çıkmıştır. İleride de değineceğimiz üzere Dünya’nın hareketsiz olduğunu iddia etmesi buna verilebilecek en bariz örnektir. Bununla birlikte yaptığı yorumların o günkü şartlar göz önünde bulundurulduğunda doğru olduğu fakat bugüne göre doğru olmadığı düşünülmelidir. İşte tam da bu sebepten dolayı bu tür yorumların devamlı güncellenmesi esastır. Önceki yorumlar hiçbir zaman mutlak doğru olarak görülmemelidir.

Suyûtî (ö. 911/1505), “el-İtkân fî Ulûmi’l-Kur’ân” adlı eserinde bilimsel tefsir geleneğini Râzî’den sonra devam ettiren kişinin Ebu’l-Fadl el-Mursî (ö. 655/1257) olduğunu zikretmektedir. Ancak Mursî’nin tefsiri günümüze kadar ulaşmadığı için onun bu konudaki görüşlerini yine Suyûtî’den öğrenmekteyiz. Suyûtî’nin naklettiğine göre Mursî, tefsirinde; Kur’ân’ın öncekilerin ve sonrakilerin ilimlerini ihtiva ettiğini, bu ilimlerin ne olduğunu ancak Allah’ın bildiğini, onun bildirdiği kadarıyla da Hz. Peygamber’in (s.a.s) bildiğini, bu ilimlerin ne olduğu bilgisi Hz. Peygamber’den de (s.a.s) ilk dört halife, İbn Mes’ûd ve İbn Abbas gibi sahabenin ileri gelenlerine miras kaldığını belirtmektedir. Bu konuda İbn Abbas’ın abartılı sayılabilecek “devemin yuları kaybolursa onu Kur’ân’da ararım” sözünü aktarmaktadır.¹⁸ İbn Abbas’ın bu sözü her ne kadar abartılı bir ifade olarak gözükse de Kur’ân’ın ihtiva ettiği anlamların çokluğuna dikkat çekmek için bu sözü söylediği anlaşılabilir.

Bilimsel tefsirin bu şekilde süre gelen yorumlama faaliyetleri dirâyet tefsirleri içinde yer alarak gelişimine devam etmiştir. Bilimsel tefsir çalışmalarını destekleyen, savunan ve ona katkı sunanlar olduğu gibi, bu tür çalışmalara eleştirel yaklaşanlar ve karşı çıkanlar da olmuştur.

Bilimsel tefsiri savunanların dayanak noktası Kur’ân-ı Kerim’de yer alan bazı âyetlerdir. Bu âyetlerde Kur’ân’ın her şeyi açıklayan bir kitap olarak indirildiği,¹⁹ Kitap’ta (Kur’ân’da) hiçbir şeyin eksik bırakılmadığı,²⁰ yaş ve kuru her şeyin apaçık bir Kitap’ta olduğu²¹ zikredilmektedir. Bilimsel tefsiri savunanlar Kur’ân’ın her şeyi içerdiği fikrinden yola çıkarak çeşitli ilimleri onda bulmayı denemişlerdir. Ancak bunda başarılı olduklarına dair elimizde bir örnek bulunmamaktadır. Ama ulaşılan bilimsel verilerden yola çıkarak Kur’ân’da o konudan bahsedildiğine dair örnekler çoktur. Elbette onların böyle bir yaklaşım sergilemelerinin tek etkeni bu âyetler değildir. Bu âyetlerin yanı sıra evrenden ve

¹⁷ Taghiyev, *Gazzâlî*, 33.

¹⁸ Ebü’l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî, *el-İklîl fî İstinbâtî’t-Tenzîl*, thk. Seyfu’d-Dîn Abdulkâdir el-Kâtib (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1981), 13.

¹⁹ en-Nahl 16/89.

²⁰ el-En’âm 6/38.

²¹ el-En’âm 6/59.

ona ait nesnelere bahseden kevnî âyetlerin varlığı da bilimsel tefsirin ortaya çıkmasını sağlayan en önemli faktörlerden sayılabilir.²²

Kur'ân-ı Kerim'de bütün ilimlerin olduğunu iddia edip âyetleri bilimsel veriler ışığında yorumlayarak onlardan bazı bilimsel bulgular çıkarmaya çalışanlar olduğu gibi bu fikri sakıncalı bir yöntem olarak gören, çeşitli açılardan eleştiren ve karşı çıkanlar da bulunmaktadır. Bunların en başında Ebû İshâk eş-Şâtîbî (ö. 790/1388) gelmektedir. Kendisi, birçok insanın Kur'ân'da geçmiş ve gelecek bütün ilimlerin olduğunu iddia etmekle haddi aştıklarını ifade eder. Buna gerekçe olarak da bu konuda sahabe ve tabiinden bize bir şey ulaşmadığını zikreder. Ayrıca Kur'ân-ı Kerim'in ümmî bir topluma indirildiğini dolayısıyla İslam Şeriatı'nın da ümmî olması gerektiğini ileri sürer. Sadece o günkü Arapların duydukları, bildikleri ve alışık oldukları ilimlerin Kur'ân'da bulunduğunu, aksi halde o günkü toplumun bilmedikleri bir şeyle onlara hitap edilmiş olacağı ve güç yetiremeyecekleri bir şeyle sorumlu tutulmaları anlamına geleceğini savunur.²³

Kur'ân'ın bütün insanlığa gönderilmiş olması, bilimin ise sadece bu işte uzman olan kişilerin ilgi alanına girmesi, Kur'ân nefislere hitap ederken, bilimin akla hitap etmesi, Kur'ân hakikatlerinde devamlılık varken bilimsel teorilerin devamlı surette bir değişime maruz kalması ve ilk dönem ulemasından bilimsel tefsir ile alakalı fikir beyan eden kimsenin olmaması gibi sebeplerden ötürü Şâtîbî'nin dışında çok sayıda fikir adamı bilimsel tefsiri kabul etmemiştir. Onlara göre Bilimsel tefsir, Batılı ülkelerin katetmiş olduğu bilimsel ve medenî ilerleme karşısında günümüz Müslüman toplumlarının vermiş olduğu bir refleks sonucu ortaya çıkmış bir tefsir çeşididir.²⁴

Bu görüşlerinden dolayı başta Şâtîbî olmak üzere bütün onun gibi düşünen fikir adamlarının bu yaklaşımlarına çok sayıda itiraz edilmiş ve eleştiriler yöneltmiştir. Çünkü Kur'ân, sadece o günkü Araplara ve ümmî bir topluma indirilmiş bir kitap değildir. Aksine o, Arap olmayan, belli bir bilgi birikimi ve kültür seviyesi olan toplumlara ve nüzul dönemi sonrasına da hitap eden, evrensel bir mesaj taşıyan ilahî bir kitaptır. Zira bu konuda Kur'ân-ı Kerim'de, Kur'ân'ın âlemlere (tüm insanlığa) bir uyarıcı olarak indirildiği,²⁵ Hz. Muhammed'in (s.a.s.) de bütün insanlara bir müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderildiği ifade edilmektedir.²⁶

Bütün bunları değerlendirdiğimizde, Kur'ân-ı Kerim'in nâzil olduğu dönemdeki bilgi seviyesini gözetmediğini söylemenin yanlış olacağı kanaatindeyiz. Bununla birlikte Kur'ân-ı Kerim'deki bazı âyetlerin Allah kelamı ve mucize olması yönüyle daha sonraki dönemlerde farklı şekilde anlaşılacak ve yorumlanabilecek anlamlar ve mesajlar taşıdığını da söyleyebiliriz. Hatta bazı bilimsel ve teknolojik keşiflere, bazen açık bazen kapalı bir şekilde işaretler olduğunun, bazı bilim adamları tarafından savunulduğu bilinen bir gerçektir.

²² Şehmus Demir, "Bilimsel Tefsir'in Tarihi Arka Planı", *Din Bilim İlişkisi: Tefsir Sempozyumu (23-24 Kasım 2018) Bildiriler*, ed. Mehmet Dağ (Din Bilim İlişkisi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınevi, 2019), 61.

²³ Ebû İshâk eş-Şâtîbî, *el-Muvâfakât* (Suudi Arabistan: Dâr İbn Affân, 1997), 127-130.

²⁴ Hind Şelebî, *et-Tefsîru'l-ilmîyyi lil-Kur'ânîl Kerim beyne'n-nazariyyâti ve't-tatbîk* (Tunus, 1985), 38-39.

²⁵ el-Furkân 25/1.

²⁶ Sebe 34/28; Şelebî, *et-Tefsîru'l-ilmî*, 23.

3. Bilimsel Gelişmelerin Kevni Âyetlerin Anlaşılmasına Olan Katkısı

Kur'ân-ı Kerim'de vahiy yoluyla indirilen âyetlerin Allah'ın ilmi ile yüklü olarak indirildiği,²⁷ yaş ve kuru her şeyin Kur'ân-ı Mübîn'de bulunduğu²⁸ ifade edilmektedir. Bu yönüyle Kur'ân-ı Kerim bir bilim hazinesidir denilebilir. İçerisinde keşfedilmeyi bekleyen nice bilimsel gerçeklerin ve kevnî bilgilerin var olduğu söylenebilir. Bilim ve tekniğin son derece geliştiği günümüzde, Kur'ân-ı Kerim'de işaret edilen ilimleri, bilimsel ve teknolojik gelişmeleri anlamının daha kolay hale geldiğini söylemek de mümkündür.²⁹

Hatta Kur'ân'daki bazı ifadelerin bilimsel gelişmelerle birlikte anlaşılıp tefsir edilmesinin imkânını, gerekliliğini ve bu metodun birçok bilim adamı üzerindeki derin etkisini ortaya koyan çalışmalar olduğu gibi, bu metod neticesinde, alanında söz sahibi olan batıdan veya doğudan birçok kişinin, Kur'ân'ın beşer üstü bir kitap olduğunu kabullenmek zorunda kaldığı ifade edilmektedir.³⁰

Kur'ân ilimleri alanında söz sahibi müelliflerden biri sayılan Zerkeşî (ö. 794/1392), "el-Burhan fi Ulûmi'l-Kur'ân" adlı eserinde Kur'ân'da saklı olan ilimlerin bitmez tükenmez hazineler gibi olduğunu ve bu ilimleri her yönüyle kuşatmanın mümkün olmadığını belirtmektedir. Ancak herkesin kendi kabiliyeti ölçüsünde onu anlayabileceğini, önceki nesillerin onun sırlarını keşfetmek uğrunda kendilerine düşeni yaptıkları gibi sonraki nesillerin de imkân ölçüsünde bunu yapmaları gerektiğini vurgulamaktadır.³¹

Günümüzde yaşanan bilimsel gelişmeler, Kur'ân-ı Kerim'de -ancak şimdiki bilimsel gelişmelerin kaydettiği ilerleme ile anlaşılması mümkün olan- çok sayıda kevnî hadiseye işaret eden bazı âyetlerin anlaşılmasını mümkün kılmıştır.³² Yine her gün hızla gelişmekte olan bu hadiseler, Kur'ân-ı Kerim'in mucize ve eşsiz olma özelliğini her geçen gün biraz daha ortaya çıkarmaktadır. Kur'ân-ı Kerim'in bu özelliği sadece Hz. Peygamber'in (s.a.s) dönemi ile sınırlı kalmayıp O'nun vefatından sonra da devam eden ve kıyamete kadar da devam edecek ilahi bir kitap olduğunu göstermektedir.³³

Kur'ân'da geçen bazı ifadelerin bilimsel gelişmelerle birlikte yorumlanması gerektiğine dair bazı örnekler verilmektedir. Türkiye'de bu alanda çalışma yapanların öncüsü diye nitelendirebileceğimiz Celal Kırca'nın vermiş olduğu bir örneği burada zikretmek yerinde olacaktır.

Lokman ve Ra'd Surelerinde geçen ve anlam bakımından birbirine çok yakın olan iki âyeti kerime bulunmaktadır. Bu âyetler şu şekildedir:

حَلَقَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ...

"Allah gökleri görebileceğiniz direkler olmaksızın yarattı..."³⁴

اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ...

²⁷ en-Nisâ 4/166.

²⁸ el-En'âm 6/59.

²⁹ Abdulmecid Zindânî, *Kur'ân'da İlmî Mucizeler*, çev. Resul Tosun (İstanbul: Kayihan Yayınları, 1995), 13.

³⁰ Bk. Akbaş, "Bilimsel Tefsire Dair Tartışmaların Güncel Değeri", 88; Zindânî, *Kur'ân'da İlmî Mucizeler*, 13.

³¹ Ebû 'Abdullâh Muhammed b. 'Abdullâh b. Bahâdir eş-Şâfi'î ez-Zerkeşî, *el-Burhân fi 'Ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhîm (b.y.: Dâru 'İhyâ'î'l-Kutubi'l-'Arabiyye, 1376), 8.

³² Maurice Bucaille, *Kur'ân Büyük Mucize* (İstanbul: Seha Neşriyat, 1993), 222.

³³ İdris Şengül, "Kur'ân Üzerine", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XXXVII (1997), 233-244.

³⁴ Lokmân 31/10.

“Allah, gökleri gördüğünüz herhangi bir direk olmadan yükseltti...”³⁵

Arapçada bir kelimenin cümle içerisindeki irab konumunu bilmek, o kelimenin cümleye kattığı anlamı ortaya çıkarmak noktasında önem arz etmektedir.³⁶ Nitekim klasik dönem müfessirleri de âyetlerde geçen (تَرَوْنَهَا) fiilinin görevi konusunda ihtilaf etmişler, bir kısmı ilgili fiilin hâl konumunda olduğunu ve âyetin anlamının “sizin de gördüğünüz üzere gökleri direksiz olarak yarattı ve yükseltti” olması gerektiğini söylemişlerdir. Bazıları ise o fiilin “direk” kelimesinin sıfatı olduğunu bu şekilde de âyetin anlamının “sizin görmediğiniz direkler vasıtasıyla yarattı ve yükseltti” diye anlaşılması gerektiğini savunmuşlardır.³⁷

Genel dil kuralları açısından bakıldığında ikinci anlamın daha doğru ve öncelikli olduğu görülmektedir. Yani âyetten göklerin görülebilen direkler değil de başka bir güç tarafından veya görünmeyen direkler vasıtasıyla ayakta tutulduğu anlamı çıkmaktadır. “Allah, gördüğünüz şu gökleri direksiz yükseltti/yarattı” cümlesiyle “Allah gökleri, görebileceğiniz direkler olmaksızın yükseltti/yarattı” cümlesi arasında ince bir fark vardır. Son cümlede çok latif bir üslup ile gökleri gözle görülemeyen bir kuvvetin veya fiziksel bir kanunun ayakta tuttuğuna dair bir işaret söz konusudur. Bu nedenle âyetin bilimsel araştırmalarla ortaya çıkarılmış olan genel çekim kanunu ile irtibatlandırılması gâyet doğal gözükmetedir.³⁸

Kur’ân-ı Kerim’de modern bilim ve teknolojinin ilgi alanına giren, bir sonraki başlıkta değinilecek olan, çok sayıda konu ve nesneden bahsedilmektedir. Ancak bunların çoğu daha önce açıklanan nedenlerden ötürü kesin ve açık ifadelerle zikredilmemektedir. Bununla birlikte bazı bilgiler kesine yakın ve çok açık ifadelerle beyan edilmektedir. Bu âyetlerin nüzul dönemine yönelik ifade etmiş olduğu manalar olmakla birlikte, gelişen bilim ve teknoloji sayesinde âyetlerde zikredilen bazı kavramlar daha farklı şekilde anlaşılmaya başlamış, insan aklını zorlamadan kavrama fırsatı elde edilmiştir.

Her ne kadar bilimin ışığında âyetlere yorumlar getirilse de bazı bilimsel verilerin zamanla değişmesi söz konusu olabileceğinden, bu yorumları kesin bilgiymiş gibi düşünmek veya âyetten kastedilen mananın sadece o bilgiyle sınırlı olduğunu kabul etmek yanlış olur. Kur’ân-ı Kerim’in mucize olması hasebiyle her döneme bakan manaları olabileceğini göz ardı etmemek gerekir.

4. Kur’ân’da İşaret Edildiği Düşünülen Bazı Bilimsel Keşifler

Modern bilim ve teknolojinin gelişmesi sayesinde Kur’ân-ı Kerim’de bazı bilimsel keşiflere yer verildiği nüzul döneminden yüz yıllar sonra dahi olsa ortaya çıkmaktadır. Bunların bazılarını burada kısaca değinilecektir.

Örneğin; bilimsel gelişmelerin kesin olarak ispat ettiği şeylerden birisi Dünya’nın yuvarlak olması ve dönmesi meselesidir. Kur’ân-ı Kerim’deki çok sayıda âyette gece ile

³⁵ er- Ra’d 13/2.

³⁶ Ahmed Mahmoud Zakaria Tawfik, “Sahibu’l -Hâldaki Kapalılık ve Tefsirin Çeşitlenmesindeki Etkisi”, *Dâd Mecelle Lisâniyyât el-Arabiyye ve Âdâbühâ* 3/6 (Ekim 2022), 311-346.

³⁷ Bk. Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmilî eṭ-Ṭaberî, *Câmi’u’l-Beyân fî Te’vîli ‘Âyi’l-Kur’ân*, thk. İslâm Mansûr Abdulhamîd (Kahire: Dâru’l-Hadîs, 2010), 6/753; Fahrüddîn er-Râzî, *Mefâtihu’l-Ğayb* (Beyrut: Dâr İhyâi’t-Türâsi’l-Arâbî, 1999), 18/526; Celal Kırcı, *İlimler ve Yorumlar Açısından Kur’ân’a Yönelişler* (İstanbul: Marifet Yayınları, 2009), 212.

³⁸ Akbaş, “Bilimsel Tefsire Dair Tartışmaların Güncel Değeri”, 89.

gündüzün oluşması anlatılırken kullanılan; gece ile gündüzün birbiri ardınca geldiği, gecenin gündüze, gündüzün geceye sokulduğu, gecenin gündüze bürüldüğü, gece ile gündüzün döndürüldüğü, gündüzün geceden çekip alındığı, gece ile gündüzün bir yörüngede yüzdükleri, gecenin gündüzün üzerine örtüldüğü, gündüzün de gecenin üzerine örtüldüğü vb. ifadeler bulunmaktadır.³⁹ Bilimsel olarak gerçekliği ispatlandıktan sonra bu ifadeler; Dünya'nın döndüğü ve yuvarlak olduğu çıkarımının yapılmasına imkân sağlamaktadır.

Başka bir âyette dağların hareketsiz sanıldığından, oysaki onların bulutların geçişi gibi hareket ettiklerinden bahsedilir.⁴⁰ Dünya'nın döndüğü kesin olarak bilinmeden önce olmasa da ispat edildikten sonra bu âyetten çok açık bir biçimde Dünya'nın döndüğüne işaret edildiği kanısına varılabilir.

Yine başka bir âyette yeryüzünün deve kuşu yumurtası şekline çevrildiğinden söz edilmektedir.⁴¹ Buradan da yeryüzünün dönmesine imkân sağlayacak bir şeklin kendisine verildiği anlaşılmaktadır.⁴²

Ancak Râzî gibi bazı klasik dönem müfessirleri başka âyetlerde⁴³ geçen ifadelerden yola çıkarak dünyanın hareketsiz ve düz olduğunu savunmuşlardır.⁴⁴ O dönemde bu bilgi bilimsel olarak ispatlanmış olmadığından bu şekilde düşünmeleri normal karşılanabilir. Zira bu âyetlerdeki ifadelerden asıl maksat, Dünya'nın hareket halinde ve yuvarlak olduğunun anlatılması değil, Allah'ın güç ve kudretine dikkat çekmektir. Nitekim âyetin hedeflediği bu maksat gerçekleşmiş, âyetin muhatapları Allah'ın gücünün ve kudretinin büyüklüğünü anlamışlardır.⁴⁵

Modern bilimin ulaştığı olduğu en önemli verilerden biri de evrenin genişlemekte olduğu meselesidir. Zariyât Suresi'nin 47. âyetinde "göğün kudret eliyle inşa edildiği ve sürekli bir genişleme halinde bulunduğu" zikredilmektedir.⁴⁶ Geçmişten günümüze kadar bilim adamları evrenin sonlu mu yoksa sonsuz mu olduğunu araştırmış ve tartışmışlardır. Kimisi sonlu olduğunu iddia ederken kimisi ise sonsuz olduğunu savunmuştur. Ancak Kur'ân-ı Kerim her iki görüşün aksine, sürekli genişleyen dinamik bir evren modelinden bahsetmektedir. Bunun böyle olduğu günümüz bilim adamları tarafından ortaya konmaktadır.

Klasik dönem müfessirleri bu âyete Allah'ın gücünü gösteren bir delil olduğuna yönelik açıklamalar getirmişlerdir. Genişletmenin nasıl ve ne şekilde gerçekleştiği bilgisi Kur'ân-ı Kerim'de bulunmadığından, müfessirler bu konu hakkında kendi yaşadıkları dönemin kabullerine ve bilimsel verilerine dayanarak çeşitli yorumlar yapmışlardır. Ancak bu yorumların hiçbiri modern bilimin ulaştığı olduğu veriler ile uyumsuzdur.

³⁹ el-Bakara 2/164; Âli İmran 3/27,190; Yûnus 10/6; er-Ra'd 13/3; el-Hac 22/61; el-Mü'minûn 23/80; en-Nûr 24/44; el-Furkan 62; Lokmân 31/29; Fâtır 35/13; Yâsîn 36/37,40; ez-Zümer 39/5; el-Câsiye 45/5; el-Hadîd 57/6.

⁴⁰ en-Neml 27/88.

⁴¹ en-Nâziât 79/30.

⁴² Gazi Ahmet Muhtar Paşa, *Yaratılış ve Ötesi*, çev. Ali Turgut (İstanbul: Kültür Basın Yayın Birliği, 1989), 187.

⁴³ el-Bakara 2/22; ez-Zuhruf 43/10.

⁴⁴ Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, 31/145.

⁴⁵ Karakuş, "Bilimsel Bilginin Sürekliliği Bağlamında Kevnî Âyetlerin Tefsiri Problemi", 124-141.

⁴⁶ ez-Zâriyât 51/47.

Bir başka bilimsel gelişme ise denizlerin birbirine karışmadığının keşfedilmesidir. Uydudan çekilen fotoğraflarda denizler arasında renk farklılıklarının ve su engelini olduğu açıkça görülmektedir. Bu durum denizlerin sıcaklık derecelerinin, tuz oranlarının ve yoğunluklarının farklı olmasından kaynaklanmaktadır.

Rahmân Sûresi'nde iki denizin birbirine kavuşup buluşmaları için salıverildiği ancak aralarındaki bir engelden dolayı karışmadıkları ifade edilmektedir.⁴⁷ Fakat bu iki denizin nerede olduğu ve suların birbirine nasıl karışmadığı bilgisine yer verilmemektedir. Müfessirler bu âyetin yorumunda iki farklı görüş ileri sürmüşlerdir. Bir kısmı denizler arasında suların birbirine karışmasına engel olan bir perde olduğunu söyleyerek âyeti açıklamışlardır. Diğer kısmı ise âyette geçen "merace" kelimesinin "karıştırdı" anlamına geldiğini iddia ederek arada engel olmadığı ve suların birbirine karıştığı fikrini savunmuşlardır. Yapılan bilimsel araştırmalar neticesinde iki görüşün birbirini tamamladığı ortaya çıkmıştır. Nitekim farklı yapılarıdaki bütün denizlerin birleşme noktalarında bir su perdesinin bulunduğu, her iki denizin suları birbirine karışmak için bu engelden geçtikleri, ancak bu engelden geçerken kendi özelliklerini kaybettikleri ve karıştığı suyun özelliklerini aldığı anlaşılmıştır.⁴⁸

Âyetlerin zahirinden Allah'ın güç ve kudretine dikkatlerin çekildiği rahatlıkla anlaşılmaktadır. Ancak âyetlerde geçen ifadelerin keyfiyetini anlamak için âyetlerin güncel bilimsel veriler ışığında okunmasının zaruri olduğu ortaya çıkmaktadır.⁴⁹

Kur'ân'ın gayesi, denizlerin nasıl oluştuğunu, denizlerde mevcut olan yaratılış harikalarını ayrıntılı olarak anlatmak olmadığından, bu âyetten yola çıkarak "birbirine karışmayan bu iki denizin hangisi olduğu", "birbirine nasıl karışmadığı" gibi sorulara cevap bulunamamaktadır. Zira Kur'ân, evrende mevcut bulunan bu tür mucizevî yasalara ayrıntılara girmeden sadece kendi gayesi çerçevesinde temas ederek, bunların niçin var edildiğini, tüm bunları yaratıp varlık âlemine çıkarmanın Allah olduğunu açıkça beyan etmektedir. Ayrıntıları, insanların araştırma ve incelemelerine havale ederek her konuda olduğu gibi bu konuda da bilimsel araştırmalar yapmayı teşvik etmektedir.⁵⁰

Bu olayın 1997 yılında vefat eden ünlü Fransız deniz araştırmacısı Kaptan Cousteau'nun Müslüman olmasına vesile olduğu söylenmektedir. Oysaki Müslüman olmadığı herkesçe bilinen bir hakikatken, bazıları Müslüman olduğu iddiasını ortaya atmış ve bu hemen yayılarak doğru gibi algılanmıştır.

Kendi ağzından yaptığı iddia edilen konuşmasında şu sözlere yer vermektedir:

"1962 senesinde Alman ilim adamları, Aden Körfezi ile Kızıldeniz'in birleştiği Mendeb Boğazı'nda, Kızıldeniz'in suyu ile Hint Okyanusu'nun suyunun birbirine karışmadığını bildirmişlerdi. Biz de Atlas Okyanusu ile Akdeniz'in sularının birbirine karışıp karışmadığını araştırmaya başladık. Önce Akdeniz'in kendine has sıcaklığı, tuzluluğu ve yoğunluğu ile içinde yaşadığı canlıları tespit ettik. Aynı araştırmayı Atlas Okyanusu'nda da tekrarladık. İki deniz suyu binlerce seneden beri Cebelitarık Boğazı'nda birleşiyordu. Bu durumda, iki suyun karışması ile tuzluluk ve yoğunluk gibi hususların birbirlerine eşit, hiç olmazsa yakın olması gerekirdi. Hâlbuki her iki denizin en yakın kısımlarında bile deniz suyu kendi özelliğini

⁴⁷ er-Rahmân 55/19-20.

⁴⁸ Zindânî, *Kur'ân'da İlmî Mucizeler*, 65-67.

⁴⁹ Karakuş, "Bilimsel Bilginin Sürekliliği Bağlamında Kevnî Ayetlerin Tefsiri Problemi", 124/141.

⁵⁰ Abdulkadir Karakuş, "Kur'an Perspektifinden Din-Bilim İlişkisi", *Akif* 52/2 (2022), 67.

koruyordu. Yani, iki denizin birleşme noktasında bir su perdesi, iki deniz suyunun birbirine karışmasına engel oluyordu. Bu olayı anlattığım Prof. Maurice Bucaille, bunda şaşılacak bir şey olmadığını, İslam'ın kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim'in bunu açık bir şekilde yazdığını söyledi. Hakikaten bu hâl Kur'an-ı Kerim'de tam da bu şekilde açıklanıyordu. Bunu öğrenince Kur'an-ı Kerim'in; Allah-ü Teâlâ'nın kelâmı olduğuna inandım. Hak din olan İslamiyet'i seçtim. İslâm dini, manevi gücü ile bana kaybettiğim oğlumun acısına dayanma sabrını verdi..."⁵¹

Her ne kadar Müslüman olduğu bilgisinin doğruluğunu teyit edemesek de kendisinin bu olay karşısında şaşkınlığını gizleyemediği, Kur'an-ı Kerim'in Hz. Muhammed'in sözü değil de onun bir mucize ve Allah kelâmı olduğunu kabul ettiği söylenebilir. Zira Süleyman Ateş de tefsirinde Kaptan Cousteau ile alakalı bu rivâyete yer vermiş ancak Müslüman olduğu ile alakalı bir bilgi paylaşmamıştır. Sadece bu olay karşısında "modern ilmin on dört asır geriden takip ettiği Kur'an'ın Allah'ın sözü olduğuna tanıklık ederim" dediğini aktarmıştır.⁵²

Kur'an-ı Kerim'de bahsi geçtiği düşünülen başka bir bilimsel buluş elektriktir. Nûr Suresi'nde Allah'ın, göklerin ve yerin nuru olduğu ifade edilirken verilen temsilde o nur; duvardaki bir oyuğun içinde bulunan, mübarek bir ağaçtan tutuşturulan, bu ağacın yağının ateş dokunmasa bile neredeyse aydınlattığı nur üstüne nur olduğu içinde kandil bulunan inci gibi parlayan bir yıldız misali cam bir fanusa benzetilmektedir.⁵³ Çağımız müfessirlerinden bazıları bunu ışığın mahiyeti olarak yorumlarken⁵⁴ diğer bir kısmı ise bunun ampule ve elektrige bir işaret olduğunu düşünmüşlerdir.⁵⁵

Yine Kur'an'da binek hayvanlarından, onların insanların yüklerini taşıdıklarından, onların olmaması halinde insanların gidecekleri yerlere büyük zorluklar çekerek varabileceklerinden bahsedilmektedir. Âyetin devamında "insanların binmesi ve zinet olması için atların, katırların, merkeplerin ve daha insanın bilmediği nice şeylerin yaratıldığının"⁵⁶ ifade edilmesiyle o zamanın insanının bilmediği günümüzdeki diğer modern ulaşım araçlarına işaret edildiği anlaşılabilir.

Aynı zamanda Kur'an-ı Kerim'de Hz. Süleyman'ın (a.s) kıssasının anlatıldığı âyetlerde etrafındakilere "Sebe Melikesinin tahtını kimin getirebileceğini" sorduğu, cinlerden bir ifritin, o daha yerinden kalkmadan tahtı kendisine getirebileceğini söylediği, Kitaptan bilgisi olan birisi ise onun tahtını göz açıp kapayıncaya kadar getirebileceğini söylediği ve dediğini yaptığı ifade edilmektedir.⁵⁷ Günümüzde ses ve görüntünün bir yerden başka bir yere anında nakledilebilmesinin mümkün olduğunu düşündüğümüzde, bu âyetlerin maddenin de bir yerden başka bir yere nakledilebileceği yani ışınlanma olabileceği ihtimalini göstermektedir. Zaten bu konuda da çalışmalar yapıldığı bilinmektedir.

Bilimin ortaya çıkarmış olduğu gerçeklerden biri de uzayda bulunan kara deliklerdir. Kur'an'da yıldızların düştükleri yere yemin edilerek insanların nazarı dikkatleri oraya

⁵¹ DH Forum, "Kaptan Kusto Nasıl Müslüman Oldu" (Erişim 21 Eylül 2023).

⁵² Süleyman Ateş, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri* (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1988), 6/266-267; Halûk Nurbaki, *Kur'an-ı Kerim'den Ayetler ve İlmî Gerçekler* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1986), 64.

⁵³ en-Nûr 24/35.

⁵⁴ Bk. Tantâvî Cevherî, *el-Cevâhir fî Tefsiri'l-Kur'âni'l-Kerim* (Beyrut: Dâr İhyâi't-Türâsi'l-Arâbi, 1991), 12/18.

⁵⁵ Bk. Malik Bin Nebi, *Kur'an-ı Kerim Mucizesi*, çev. Ergun Göze (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991), 223-224; Ahmet Muhtar Paşa, *Yaratılış ve Ötesi*, 140; Kirca, *Kur'an ve Fen Bilimleri*, 190-193.

⁵⁶ en-Nahl 16/7-8.

⁵⁷ en-Neml 27/38-40.

çekilmekte ve bu yeminin de büyük bir yemin olduğu ifade edilmektedir.⁵⁸ Bilim, yıldızların ömürlerini bir kara delik olarak tamamladığını ortaya koymaktadır. Zira enerjilerini tüketen yıldızlar şiddetli bir şekilde büzülerek çok küçük bir hacme bürünürler. Bununla birlikte büyük bir yoğunluğa ve şiddetli bir çekim gücüne sahip olurlar. Dolayısıyla bu yıldızlar hem kendi kendilerinin sonu olduğu gibi diğer yıldızları da şiddetli çekim gücüyle kendilerine çekerek onları yutar ve onların düşme alanı yani sonu olurlar.

Âyetlerdeki üç kelimenin temel anlamları ve kastedilenin yıldızlar olduğuna dair tefsirlerimizdeki baskın görüş dikkate alındığında, görünmezlik ve içe doğru büzülme, hareket ve akıcılık, bir de etrafındaki nesnelere silip süpürerek yutma gibi özellikleri keşfedilmiş olan “karadeliklere” bu âyetlerde işaret edildiği sonucu ağır basmaktadır. Zira karadelikler de bir yıldız türü olup sahip oldukları özellikler, âyetlerde üzerine güçlü bir şekilde yemin edilen ve dikkat çekilen mezkûr kelimelerin ifade ettiği asıl anlamlarıyla örtüşmektedir.⁵⁹

Gebelikteki üç karanlık bölge de modern bilim tarafından son zamanlarda keşfedilen bir gelişmedir. Oysaki Zümer Sûresi’nde insanın anne karnında bir yaratılıştan diğerine geçirilerek (aşama aşama) üç karanlık içerisinde yaratıldığı zikredilmektedir.⁶⁰ İslam âlimlerinin bir kısmı bu “üç karanlık” tabirini babanın sulbü, anne karnı ve anne rahmi olarak, bir kısmı ise anne karnı, anne rahmi ve rahim zarı olarak tefsir etmişlerdir. Bu tabirin anne karnındaki üç farklı ortama işaret ettiğini düşünenler olduğu gibi, Mü’minûn Suresi’nde zikredilen sırasıyla nutfe, alaka ve mudğa aşamalarına atfen, üç farklı yaratılış aşamasına işaret ettiğini düşünenler de olmuştur. Âyette geçen ifadeler, embriyoloji biliminin son yüzyılda ulaşılmış olduğu bilgiyle örtüşmektedir.

Bunların dışında, burada sayamayacağımız kadar fazla ve daha farklı bilimsel ve teknolojik gelişmeye Kur’ân-ı Kerim’in çeşitli yerlerinde değinildiğini savunan çok sayıda Müslüman bilim adamı vardır.

5. Bazı Kevnî Âyetlerin Bilimin Gelişmesine Olan Katkısı

Kur’ân-ı Kerim geniş çerçevede kendi muhataplarını ve özellikle müminleri içinde yaşadıkları evreni incelemeye araştırmaya ve anlamaya onun sırlarını çözmeye teşvik etmektedir. Verdiği birçok örnekle muhataplarına olgu, olay ve nesnelere dikkat etmeyi, onlara dair merak duymayı, üzerlerinde düşünmeyi öğretmektedir. Dar çerçevede ise bilimsel faaliyetlerin alanına giren bazı konularda bilgi vermekte evrene dair bazı sırları açıklamakta hatta gelecekteki bilimsel gelişmelere ışık tutabilecek söylemler kullanmaktadır.⁶¹

İslam tarihinin en tanınmış bilim adamlarından biri olan Bîrûnî (ö. 453/1061) bilimle uğraşma sebebinin Ali İmran Sûresi’nin 191. âyeti olduğunu söylemiştir.⁶² İlgili âyette akıl sahibi kimselerden bahsedilirken, onların ayaktayken, otururken ve yanları üzerine yatarken Allah’ı andıkları, Göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde düşündükleri, “Rabbimiz! Bunu boş yere yaratmadın, seni eksikliklerden uzak tutarız. Bizi ateş azabından koru” diye

⁵⁸ el-Vâkıa 56/75-76.

⁵⁹ Akbaş, “Tekvîr Sûresi’ndeki ‘Hunnes’, ‘Cevâri’ ve ‘Künnes’ Kelimeleri Bağlamında Bir Bilimsel Tefsir Denemesi”, 242.

⁶⁰ ez-Zümer 39/6.

⁶¹ Ahmet Akbaş, “Kur’ân ve Bilim: Kur’ân’ın Söylemleri Açısından Kur’ân-Bilim İlişkisi”, *Bilim Tarihi ve Felsefesi Sempozyumu*, ed. Ömer Bozkurt (Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, 2016), 266.

⁶² Caner Taslaman - Enis Doko, *Kur’ân ve Bilimsel Zihnin İnşası* (İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2015), 89.

niyazda buldukları zikredilir. Bîrûnî bu âyette, insanların düşünmeye ve gözlem yapmaya sevk edildiğine dikkat çekmektedir. Kur'ân-ı Kerim'de bu şekilde insanları düşünmeye, akıllarını kullanmaya ve gözlem yapmaya teşvik eden çok sayıda âyet bulunmaktadır.⁶³

Büyük İslam astronomlarından olan Battânî de (ö. 317/929) bu bağlamda astronomi ile ilgili nesnelere dikkat verilerek, gözlem yapılarak ve onlar hakkında derinlemesine düşünerek Allah'ın birliğinin ispat edilmesi, yaratıcının gücünün boyutunun, engin bilgeliliğinin ve hassas tasarımının fark edilmesinin mümkün olduğunu söylemektedir.⁶⁴

Allah'ın yarattığı kevnî âyetleri görsel âyetler diye de adlandırmak mümkündür. Kur'ân-ı yüzünden okumak kıymetli olduğu gibi, bu âyetlerin izlenmesi, incelenmesi ve üzerinde düşünülmesi de değerli ve anlamlıdır. Çünkü ikisinin de kaynağı aynıdır. Kur'ân âyetlerini okuyup anlamaktan uzak durmak nasıl ki tasvip edilmiyorsa, kevnî âyetlerin yanından geçerken ilgisiz kalmak da hoş karşılanmamaktadır.⁶⁵ Zîrâ Kur'ân-ı Kerim'de doğru yoldan sapanlar için; kalplerinin olduğu ama bu kalplerle idrak etmediklerinden, gözlerinin olduğu fakat onlarla görmediklerinden, kulaklarının olduğu ancak onlarla işitmediklerinden, dahası onların hayvanlar gibi olduklarından, hatta onlardan daha aşağı bir sevide olduklarından bahsedilmektedir.⁶⁶

Kur'ân-ı Kerim'de 850'den fazla âyette bilimsel ve teknolojik gelişmelere işaretler bulunduğu gibi kâinatta ve dünyada bulunan henüz yeni keşfedilmiş canlı ve cansız birçok fiziki madde hakkındaki gerçeklere ve çok sayıda kevnî bilgiye de yer verildiği ifade edilmektedir.⁶⁷ Ancak bunlar Kur'ân'da açık ve detaylı bir şekilde anlatılmamaktadır. Bu durumu şu şekilde gerekçelendirmek mümkündür. Öncelikle Kur'ân'ın esas gayesi fen bilimlerini öğretmek, geçmiş ve gelecekle ilgili tarihi bilgiler vermek değildir. İçerisinde yer, gök, ay, güneş, yıldızlar, galaksiler, dağlar ve denizlerden bahsedilmekle beraber yıldızların sayısı, güneşin çapı ve Dünya'ya olan uzaklığı gibi bilimsel veriler açıkça yer almaz.

İmtihan sırrı açısından da bu bilgilere açıkça yer verilmediği söylenebilir. Çünkü eğer bu bilgiler açıkça Kur'ân'da zikredilmiş olsaydı, hiç kimse akıl ile görüp iradesi ile seçme işini yapmadan, herkes iman eder imtihan sırrı ortadan kalkmış olurdu. Ayrıca bu tür bilgilerin Kur'ân'da açıkça olması tedrîcîlik prensibine de aykırı olurdu. Oysaki asıl olan bazı şeylerin aşamalı olarak, yani; insanların onları anlaması, kavraması, özümsemesi, alışması ve geliştirmesi gibi bazı aşamalar ile ortaya çıkmasıdır. Yine bunlara ek olarak muhatapların anlayış seviyelerini göz önünde tutmak da bu gerekçeler arasında sayılabilir. Bütün bu detayların verilmesi ilk dönem muhatapların akıllarının almamasına, İslam davetini kabul etmemelerine, kendilerine göre lüzumsuz ve faydasız sayılabilecek şeylere dikkatlerinin çekilmesine sebep olabilirdi.⁶⁸

Kur'ân-ı Kerim'de birçok âyet bilimsel buluşlar neticesinde elde edilmiş olan bilimsel birikim ile ilişkilendirilerek anlaşıldığı gibi geleceğe yönelik işaretler taşıyan ancak henüz insanlığın geldiği bilimsel seviye yeterli olmadığı için tam olarak kühüne varılamayan bazı

⁶³ Yûnus 10/101; er-Ra'd 13/3; en-Nahl 16/10-11; er-Rûm 30/8; el-Gâşîye 88/17-20.

⁶⁴ Zeki Tan, "Yaratılan Kitap (Kâinat) ile İndirilen Kitap (Kur'ân) Arasındaki İlişki", *Bildiriler Kitabı* (III. Uluslararası Bilimler Işığında Yaratılış Kongresi, Iğdır: Iğdır Üniversitesi, 2019), 1054-1070.

⁶⁵ Tan, "Yaratılan Kitap (Kâinat) ile İndirilen Kitap (Kur'ân) Arasındaki İlişki", 1054-1070.

⁶⁶ el-A'râf 7/179.

⁶⁷ Fethullah Han, *Kur'ân ve Kâinat Ayetleri* (İstanbul: İnkılab Yayınları, 1988), 13.

⁶⁸ Ahmet Muhtar Paşa, *Yaratılış ve Ötesi*, 30.

âyetler de göze çarpmaktadır. Bu tür âyetler her ne kadar mucize inancıyla da bağlantılı ise de bu âyetlerin bazılarının açık bir şekilde gelecekte bilimin ulaşabileceği seviyeye dair işaretler verdiği söylenebilir. Örneğin, göklerin sınırlarına ve yerin derinliklerine ulaşma ve onları geçmeye çalışma girişimi olarak yorumlanabilecek olan ifadeler,⁶⁹ hayvanların dilini anlama⁷⁰ ve maddenin ışınlanmasıyla ilgili ifadeler,⁷¹ müşriklerin bin yıl yaşama arzularını nefyetsiz⁷² ve Hz. Nuh'un bin yıl civarında yaşadığına dair ifadeler,⁷³ bire yedi yüz veren buğdaydan bahseden ifade,⁷⁴ üç günlük susma orucuyla çocuk sahibi olabilme arasında ilişki kuran ifadeler,⁷⁵ günümüz itibarıyla bilimin çok daha ilerisinde ifadelerdir.⁷⁶

Bununla birlikte çok sayıda âyette çift yaratılma olayının erkekli dişili şeklinde olduğu anlatılırken atomun yapısını oluşturan pozitif ve negatif parçacıklara ve elektriğin iki zıt kutbuna kadar pek çok çiftlerin varlığının haber verildiği belirtilmektedir. Kur'ân-ı Kerim'in tarihte meydana gelen bazı olayları açıklaması ve bazı peygamberlerin mucizelerine yer vermesi, insanların bilim yoluyla elde edecekleri gelişmelere işaret sayılmaktadır. Örneğin, ebâbil kuşları ve attıkları taşların⁷⁷ günümüzde kullanılan top ve füze mermilerine, Hz. Peygamber'in (s.a.s) Bedir Savaşı'nda yerden bir avuç toprak alarak düşmanlarının üzerine attığı toprağın⁷⁸ bombaya, İsrâ ve Miraç mucizesinin⁷⁹ uzay yolculuğu yapılmasının mümkün olduğuna, Hz. Mûsâ'nın (a.s) âsâsıyla yere vurup yerden su fışkırtmasının⁸⁰ artezyenlere, petrol ve doğal gaz gibi yeraltı zenginliklerinin fışkırıp açığa çıkmasına işaret sayılmış olması örnek olarak verilebilir.⁸¹

Kısacası din, bazı konularda bilimden faydalandığı gibi bilim de dinden faydalanmaktadır. Ancak bu iki alanın sınırlarının sağlıklı bir şekilde tespit edilmesi gerekir. Aksi takdirde bilimsel bilginin dinî bilgi olarak algılanma ihtimali söz konusu olabilir.

Sonuç

Kur'ân-ı Kerim, sahip olduğu manaların derinliği ve çeşitliliğinden dolayı her devirde ortaya konan yeni eserlerle açıklanmaya çalışılmaktadır. Özellikle 19. ve 20. yy. da bilim ve teknolojiye yaşanan gelişmeler dünyanın dört bir tarafındaki müfessirleri etkisi altına almış ve onların bu konuda farklı bir bakış açısıyla çok sayıda ve çeşitli alanlarda eserler meydana getirmelerini sağlamıştır. Hatta bazılarının, Müslüman olmayanlara karşı Kur'ân'ın kutsal bir kitap olduğunu bilimsel verilere dayanarak ispat etme yoluna dahi gittikleri söylenebilir. Böylece bu gelişmelerin, eskiden kısa yorumlar yapılarak geçiştirilen âyetlerin daha iyi anlaşılmasına katkı sağladığı ifade edilebilir.

⁶⁹ er-Rahmân 55/33-35.

⁷⁰ en-Neml 27/19.

⁷¹ en-Neml 27/40.

⁷² el-Bakara 2/96.

⁷³ el-Ankebût 29/14.

⁷⁴ el-Bakara 2/261.

⁷⁵ Âli İmran 3/41.

⁷⁶ Akbaş, "Bilimsel Tefsire Dair Tartışmaların Güncel Değeri", 85-93.

⁷⁷ el-Fil 105/3-4.

⁷⁸ el-Enfâl 8/17.

⁷⁹ el-İsrâ 17/1.

⁸⁰ el-Bakara 2/60.

⁸¹ Ahmet Muhtar Paşa, *Yaratılış ve Ötesi*, 31-32.

Kur’ân-ı Kerim dikkatli bir şekilde incelendiğinde onun bitmek tükenmek bilmeyen bir hazine olduğu ve içerisinde günümüze bakan çok fazla bilginin var olduğu görülmektedir. Zira Kur’ân-ı Kerim sadece Araplara ve ümmilere mahsus bir kitap değildir. Arap’ı, Arap olmayanı, câhili ve âlimiyle herkesi muhatap alan gerek nüzul döneminin gerekse sonrasını kapsayan evrensel bir kitaptır. Herkesin, akli, bilgi birikimi, uzmanlık alanı veya ilgi alanına göre Kur’ân’dan hisse alması mümkündür. Ancak bunu yaparken -Kur’ân’da da sıklıkla vurgulandığı gibi- yüzeysel bakmamak, derinlemesine düşünmek, tefekkür etmek, akli kullanmak gibi birtakım şartların yerine getirilmesi gerekmektedir.

Âyetleri sözlü ve sözsüz âyetler olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür. Sözsüz âyetler bütün insanlığa gönderilmiştir. Hiçbir aracıya gerek olmadan doğrudan doğruya insanlığa hitap ederler. Sözlü âyetler ise yalnız bir aracı, peygamber vasıtasıyla gönderilirler ve yalnız o aracı ile insanlığa duyurulabilirler. Dolayısıyla bütün insanlar ilahi sembollerin içinde yaşıyorlar ve bunları kavrayabilecek akıl kapasitesine sahiptirler diyebiliriz.⁸²

Vahiyle gelen sözlü âyetler dinin konusunu, varlığa nakşedilen sözsüz âyetler ise bilimin konusunu oluşturmaktadırlar. Allah’ın, Kur’ân’da ibret almaya davet ettiği hususlar, genel olarak bilimin konusunu oluşturan unsurlardan meydana gelmektedir.

Kur’ân’ın sırlarının keşfedilmesi ve meramının daha iyi anlaşılması amacıyla izlenen yöntemlerden biri de “bilimsel tefsir” metodudur. Dinin gayesi Allah’ın âyetlerini anlamaya çalışmak olduğu gibi, bilimin gayesi de Allah’ın âyetlerini anlamlandırmaya çalışmaktır. Bilimsel tefsir çalışmalarının bir amacı da kâinattan bahseden varlık âyetleri dediğimiz âyetlerden hareketle Kur’ân’ın Allah kelamı oluşuna dair delilleri ispatlamaktır.

Bu yönüyle doğru anlaşılmiş din ve bilimin birbiriyle uyuşmaması mümkün değildir. Aksine, din bilimin, bilim de dinin ifade ettiği gerçekleri farklı yöntemlerle açıklayarak her ikisi de birbirini tamamlamaktadırlar. Dolayısıyla din ve bilimin arasında çok yakın bir ilişki olduğu söylenebilir. Bu sebeptendir ki Kur’ân’daki yaratılışla ilgili âyetlerle ilgili olarak “nasıl” sorusunun cevabını bulmak üzere, Kur’ân’ın da yönlendirmesiyle bilimsel verilere müracaat edilmiş ve baştan beri Kur’ân dışı bilgi kaynaklarından faydalanılmıştır. Bununla birlikte dinin bilimi tasdik etme, bilimin de dini ispatlama gibi bir görevi bulunmamaktadır.

Bilimsel tefsirin lüzumuna ve tefsir araştırmacılarının bu hususta gayret etmeleri gerektiğine dair deliller Kur’ân’da fazlasıyla mevcuttur. Bu durum Kur’ân’ın asıl hedefinin insanın hidâyeti olduğu gerçeğiyle de çelişmemektedir. Bilakis onun beşer üstü bir kelam olduğunu ispatlaması yönüyle insanın hidâyetine de yardımcı olmakta ve “i’cazu’l-Kur’ân” ilmine hizmet etmektedir. Bu nedenle bilimsel tefsir metodu, bazı mahzurlar öne sürülerek reddedilmesi gereken bir metot olmayıp tam tersine ciddi araştırmalarla usul ve esasları belirlenip disipline kavuşturulması ve derinleştirilmesi gereken bir yöntemdir.⁸³

Bilimsel tefsirin kabul ve ret tartışmalarının bir tarafa bırakılarak bu alanda yapılan çalışmaların geliştirilmesi gerekmektedir. Bunu yaparken de klasik tefsir yorumları bir tarafa bırakılmamalı, modern çağın bilimsel bilgi ve bulgularından faydalanarak evreni tanımak ve ondaki düzeni ve ahengi keşfetme yoluna gidilmelidir. Zaten evreni tanımak

⁸² Toshihiko Izutsu, *Kur’ân’da Tanrı ve İnsan*, çev. M. Kürşad Atalar (İstanbul: Pınar Yayınları, 2019), 206.

⁸³ Akbaş, “Bilimsel Tefsire Dair Tartışmaların Güncel Değeri”, 91.

Allah'ı tanımanın da bir aracıdır. Bu yönüyle bu tür çalışmaların ulvî bir gayeye hizmet ettiğini söylemek mümkündür.

Allah'ın varlığa naksettiği âyetlerin anlaşılmasında bilimsel bilginin kullanılmasının önemi, ilgili âyetlerin yorumlanma süreci içerisinde daha belirgin hale gelmiştir. Gözlem ve deneye dayalı üretilen bilgilerin sürekli olarak gelişmesi ve güncellenmesi göz önünde bulundurulduğunda önceki müfessirlerin ilgili âyetlere getirdikleri yorumların değişmez kesin bilgi olarak kabul edilmesinin uygun olmayacağı ortaya çıkmaktadır.

Kur'ân'ı Kerim'in asıl amacı bilimsel bilgi vermek olmadığından içerisinde bulutlar, yağmur, gök gürültüsü, şimşek gibi tabiat olayının kimin ve niçin meydana getirdiği açık bir şekilde ifade edilirken nasıl meydana geldiği ile ilgili bir açıklamada bulunulmamaktadır. Allah'ın evrene yerleştirmiş olduğu bu tür âyetlerin sırrını keşfetmek ve vahiy yoluyla gönderdiği âyetlerde belirtilen hakikatlerin iyi anlaşılabilmesi için insanlar gözlem ve araştırma yapmaya teşvik edilmektedir.

Kısacası Kur'ân, kendi hedeflediği alanla ilgili vermesi gereken mesajı verirken, kevnî hakikatlerin nasıl gerçekleştiği sorusunun cevabını bilimsel araştırmalara havale etmektedir. Dolayısıyla evrende meydana gelen kevnî hakikatlerin nasıl gerçekleştiğiyle ilgili ikna edici bilgilerin, bilimsel metotlarla elde edilen gerçekler olmadan öğrenilmesi mümkün gözükmemektedir.

Kaynakça

- Ahmet Muhtar Paşa, Gazi. *Yaratılış ve Ötesi*. çev. Ali Turgut. İstanbul: Kültür Basın Yayın Birliği, 1989.
- Akbaş, Ahmet. "Bilimsel Tefsire Dair Tartışmaların Güncel Değeri". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/15 (Mart 2016), 75-93.
- Akbaş, Ahmet. "Kur'ân ve Bilim: Kur'ân'ın Söylemleri Açısından Kur'ân-Bilim İlişkisi". *Bilim Tarihi ve Felsefesi Sempozyumu*. ed. Ömer Bozkurt. Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları, 2016.
- Akbaş, Ahmet. "Tekvîr Sûresi'ndeki 'Hunnes', 'Cevâri' ve 'Künnes' Kelimeleri Bağlamında Bir Bilimsel Tefsir Denemesi". *Amasya İlahiyat Dergisi* 15 (Aralık 2020), 239-273.
- Ateş, Süleyman. *Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri*. İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1988.
- Bin Nebi, Malik. *Kur'ân-ı Kerim Mucizesi*. çev. Ergun Göze. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991.
- Bucaille, Maurice. *Kur'ân Büyük Mucize*. İstanbul: Seha Neşriyat, 1993.
- Cevherî, Tantâvî. *el-Cevâhir fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Kerîm*. 26 Cilt. Beyrut: Dâr İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1991.
- Demir, Şehmus. "Bilimsel Tefsir'in Tarihi Arka Planı". *Din Bilim İlişkisi: Tefsir Sempozyumu (23-24 Kasım 2018) Bildiriler*. ed. Mehmet Dağ. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınevi, 2019.
- DH Forum. "Kaptan Kusto Nasıl Müslüman Oldu". Erişim 21 Eylül 2023. <https://forum.donanimhaber.com/kaptan-kusto-nasil-musulman-oldu--23060449>
- Draz, Abdullah. *Kur'ân'a Giriş*. çev. Salih Akdemir. Ankara: Otto, 2020.
- Ebû Hacer, Ahmed Ömer. *et-Tefsîru'l-İlmiyyi lil-Kur'ân*. Beyrut: Dâru Kuteybe, 1991.
- Han, Fethullah. *Kur'ân ve Kâinat Ayetleri*. İstanbul: İnkılab Yayınları, 1988.
- Hûlî, Emin. *Arap-İslam Kültüründe Yenilikçi Yaklaşımlar*. çev. Emrullah İşler - Mehmet Hakkı Suçın. Ankara: Kitâbiyât Yayınları, 2006.
- Izutsu, Toshihiko. *Kur'ân'da Tanrı ve İnsan*. çev. M. Kürşad Atalar. İstanbul: Pınar Yayınları, 2019.
- Karakuş, Abdulkadir. "Bilimsel Bilginin Sürekliliği Bağlamında Kevnî Ayetlerin Tefsiri Problemi". *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 7/1 (Nisan 2023), 124-141. <https://doi.org/10.31121/tader.1227743>

- Karakuş, Abdulkadir. "Kur'an Perspektifinden Din-Bilim İlişkisi". *Akif* 52/2 (2022), 57-72.
- Karakuş, Abdulkadir. "Kur'an'da Sütün Oluşumundan Bahseden Ayet Bağlamında Bilimsel Bilginin Tefsirde Kullanılmasının Seyri". *Akif* 53/2 (2023), 231-247.
- Kırca, Celal. *İlimler ve Yorumlar Açısından Kur'an'a Yönelişler*. İstanbul: Marifet Yayınları, 2009.
- Kırca, Celal. *Kur'an ve Fen Bilimleri*. İstanbul: Marifet Yayınları, 2005.
- Nurbaki, Halûk. *Kur'an-ı Kerim'den Ayetler ve İlmî Gerçekler*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1986.
- Nursî, Bediüzzaman Said. *Sözler*. İstanbul: Envâr Neşriyat, 2005.
- Râzî, Fahrüddîn. *Mefâtihu'l-Ğayb*. Beyrut: Dâr İhyâ'i't-Türâsi'l-Arâbî, 1999.
- Süyûtî, Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî . *el-İklîl fî İstinbâtî't-Tenzîl*. thk. Seyfu'd-Dîn Abdulkâdir el-Kâtib. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1981.
- Şâtîbî, Ebû İshâk. *el-Muvâfakât*. Suudi Arabistan: Dâr İbn Affân, 1997.
- Şelebî, Hind. *et-Tefsîru'l-İlmiyyi lil-Kur'ânîl Kerim beyne'n-nazariyyâti ve't-tatbîk*. Tunus, 1985.
- Şengül, İdris. "Kur'an Üzerine". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XXXVII (1997), 233-244.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmilî. *Câmi'u'l-Beyân fî Te'vîli 'Âyi'l-Kur'ân*. thk. İslâm Mansûr Abdulhamîd. Kahire: Dâru'l-Hadîs, 2010.
- Taghiyev, Kovsar. *Gazzâlî - Şâtîbî Sarkacında Bilimselci Tefsir*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.
- Tan, Zeki. "Yaratılan Kitap (Kâinat) ile İndirilen Kitap (Kur'an) Arasındaki İlişki". *Bildiriler Kitabı*. 1054-1070. Iğdır: Iğdır Üniversitesi, 2019.
- Taslaman, Caner - Doko, Enis. *Kur'an ve Bilimsel Zihnin İnşâsı*. İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2015.
- Tawfik, Ahmed Mahmoud Zakaria. "Reklamsal Söylem Stratejileri ve Kur'an ile Sünnetteki Yansımaları". *Harran İlahiyat Dergisi* 47 (Haziran 2022). <https://doi.org/10.30623/hij.1067396>
- Tawfik, Ahmed Mahmoud Zakaria. "Sahibu'l-Hâldaki Kapalılık ve Tefsirin Çeşitlenmesindeki Etkisi". *Dâd Mecelle Lisâniyyât el-Arabiyye ve Âdâbühâ* 3/6 (Ekim 2022).
- Yavuz, Yusuf Şevki - Çetin, Abdurrahman. "Âyet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 242-244. Ankara: TDV İslam Araştırmaları Merkezi, 1991. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ayet>
- Zerkeşî, Ebû 'Abdullâh Muhammed b. 'Abdullâh b. Bahâdır eş-Şâfiî. *el-Burhân fî 'Ulûmi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhîm. 4 Cilt. b.y.: Dâru 'İhyâ'i'l-Kutubi'l-'Arabiyye, 1376.
- Zindânî, Abdulmecid. *Kur'an'da İlmî Mucizeler*. çev. Resul Tosun. İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1995.